ETIMOLOGIA TERMENULUI RUSESC *PROSAK*

Dr. phil. Johann BETTISCH

Numărul cuvintelor cu originea învăluită in neguri devine din ce în ce mai mic, pe măsură ce etimologia si istoria evoluţiei lor se limpezeşte. Pentru cazul de faţă voi utiliza un cuvânt din expresia rusească *popast' v prosak* care se traduce prin „*a da de bucluc, de necaz, a o încurca rău de tot*". Termenul *prosak* din expresia dată a rămas până acum neexplicat, deşi încercările s-au ţinut lanţ. În afară de prezenţa sa în această unitate frazeologică cuvântul *prosak* nu este asociat cu nici un alt cuvânt al limbii. M.Vasmer menţionează in dictionarul său etimologic că Maximov deduce *prosak* din cuvântul cu aceeaşi formă, dar desemnând un dispozitiv de răsucit frânghii, presupunând că ceva/cineva care cade între firele puternic tensionate ale dispozitivului este deteriorat sau vătămat de maşină; deci dă de bucluc. Greu de crezut. Vasmer însuşi încearcă să-l apropie de cuvântul *prosit'* a cere, pentru că dacă omul a ajunsi să ceară, inseamnă că este la necaz. Părerea noastră nu confirmă nici soluţiile date, nici etimologia multiplă a cuvântului.

În căutarea unei explicaţii mai verosimile, credem că ar trebui pornit de la singurul cuvânt cu care *prosak* este asociat, anume *popast'*, a cădea, a nimeri, a ajunge undeva înăuntru de unde nu există scăpare. Rezultă că *popast'* trebuie să denote ceva în care se poate „cădea", „nimeri" sau „ajunge". În fondul propriu al limbii ruse nu auf fost identificate cuvinte cu sens adecvat şi apropiate fonetic, de aceea urmează a se verifica dacă nu putea să fi fost preluat dintr-o altă limbă. Precizăm că de

BDD-A12938 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:58:08 UTC)

limba literară expresia a fost preluată pe la începutul perioadei moderne din graiuri, unde termenul a ajuns într-o perioadă istorică mai veche. Într-o asemenea optică se află la îndemână prezumţia că *prosak* ar putea proveni – în condiţii lingvistice şi sociale adecvate – din cuvântul german *Brotsack* „sac penru pîine, traistă". Cuvântul nu provine, evident, din limbajul îngrijit al nobilimii, ci din cel al oamenilor care păzesc vite, lucrează pe câmp, în pădure, ateliere sau la construcţii si care în timpul zilei mănâncă din traistă, deoarece acasă se întorc doar seara. Este vorba ce oameni care nu cunos germana literară ci vorbesc dialecte. Or, într-un asemena caz [*b*] iniţial îşi pierde sonoritatea, devine [*p*], [*t*] după [o] lungit de accent se aude slab, iar ca urmare a acestor fenomene in dialect cuvântul sună [*pró^{t}sak*], ceaa ce poate fi auzit de un nevorbitor al germanei ca [*prosak*].

Ca fapt colateral meţionez că *Brot* inseamnă „pâine", dar în asociere cu alţi termeni desemnează un fel de masă, precizată de determinantul pus mereu în stânga: *Abendbrot,* „seară+pâine", adică pâinea, masa de seară, „cina", *Brotzeit,* „pâine+timp", „timpul gustării" sau *Brotkammer*, „pâine+cămară", camera de alimente, provizii". Astfel nici *Brotsack* nu semnifică doar traistă cu pâine, ci şi traistă cu mâncare, în general. Sensul cuvântului s-a extins însâ metonimic de la obiectul denumit iniţial, traistă, adică un receptacol, şi la conţinutul acestui receptacol, însemnând de acuma nu numai „traistă" ci şi „merinde", după cum rezultă din formularea [*ta prótsack rízta*] „a pregăti gustarea" de dus la cîmp, la lucru la şcoală etc., chiar dacă această mâncare nu va fi dusă într-o traistă, ci într-o servietă sau învelită intrun şervet va fi purtată sub braţ. Termenul persita in diferitele graiuri şvăbeşti, ca de pildă in cel din Lovrin, încă din vremea colonizarea Banatului cu populaţii aduse din Verstul Germaniei; tot din acea sursă cuvântul putea

BDD-A12938 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:58:08 UTC)

ajunge şi în Rusia prin meseriaşii nemţi are şi-au găsit de lucru acolo in perioade contactelor mai intense ale acestui stat cu Europa occidentală, întărite prin politica lui Petru I.

În *Brotsack* > *prosak* deci – merinde, mîncare sau/şi receptacolul in care se află, traista pleacă de acasă plină, se întoarece goală. Ce a fost înauntru - nu mai există. S-a mâncat. În ce dificultate sau necaz mai mare poate cădea ceva sau cineva, în afară de a fi desfiinţat, mîncat, la propriu sau nu? Şi acolo nu intră de bună voie şi nesilit nimeni, acolo „se cade" înăuntru din greşală sau sub influenţe externe. Rusa foloseşte frecvent verbul a cădea asociat cu situaţii supărătoare: *popast' v zasadu* „a cădea într-o ambuscadă", *popast' v okruženue* „a cădea in încercuire, *popast' v bedu* „a cădea într-o nenorocire, a intra la apă" etc., în care expresii substantivul la acuzativ a fost înlocuit la un moment dat cu *prosak* din motive stilistice, deoarece acest termen accentua registrul negativ al celorlalte noţiuni apropiate ca gen, le ridica gradul de generalitate, dar le putea oferi în plus – ce puţin astăzi i se poate atribui unde este cazul – şi o nuaţă uşor ironică. Trecerea accentului de pe silaba înîi în cuvîntul de origine (în compusle germane cuvântul de bază care stă in dreapta de regulă pierde accentul în favoarea determinantului care se aglutinează în stânga) pe silaba a doua a cuvîntului împrumutat: *Brótsack* > *prosák* pare a fi o normă în limba rusă, penru că şi la împrumuturi ulterioare procedeul este analogic:

Germană	**Rusă**	**Semnificaţie**
Blóckhaus	[*blokgáuz*]	blochaus
Bútterbrot	[*buterbród*]	pâine cu unt
Kurort	[*kurórt*]	staţiune balneară
Maßstab	[*masştáb*]	scară topografică
Rúcksack	[*rjuksák*]	raniţă, rucsac
Schlagbaum	[*şlagbáum*]	barieră

BDD-A12938 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:58:08 UTC)

În conluzie: ipoteza că termenul german *Brotsack* poate fi etimonul cuvântului rusesc *prosak* cu etimologie până acum neclarificată ni se pare corectă şi acceptabilă.

ZUSAMMENFASSUNG

Dar Wort *prosak* des russischen Ausdrucks *popast' v prosak „in Teufels Küche zu geraten"* hatte bislang keine solide etymologische Erklärung. Der Autor beweist im obigen Beitrag, dass und wieso mittels komplizierten sozialen und sprachlichen Faktizitäten das besagte Wort vom deutschen Termin Brotsack ab-stammt.

BDD-A12938 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:58:08 UTC)